OIKEUSMINISTERIÖ

Lainvalmisteluosasto
Yksityisoikeuden yksikkö
Laura Määttänen

14.12.2018

Eduskunnan lakivaliokunta

HALLITUKSEN ESITYS LAEIKSI AVIOLIITTOLAIN 4 JA 109 §:N MUUTTAMISESTA SEKÄ LAPSEN HUOLLOSTA JA TAPAAMISOIKEUDESTA ANNETUN LAIN 3 §:N MUUTTAMISESTA (HE 211/2018)

Lakivaliokunnassa esitettiin 13.12. huoli avioliittolain säännösten kiertämisestä siten, että vihkimisoikeuden haltija vihkii alaikäisen pariskunnan tietoisena siitä, että alaikäisyyteen liittyvä avioliiton este on olemassa. Lisäksi kysyttiin mahdollisuudesta säätää erikseen avioliiton mitätöintimahdollisuudesta tämänkaltaisissa tapauksissa, joissa avioliiton esteet kierretään. Oikeusministeriö toteaa asiasta seuraavan:

Vihkimisen muotovaatimukset ja vihkimisen mitättömyys

Vihkimisestä säädetään avioliittolain 4 luvussa. Vihkimisen muotovaatimuksista säädetään avioliittolain 15 §:ssä, joka kuuluu seuraavasti:

”Vihkimisessä kihlakumppanien tulee samanaikaisesti olla läsnä. Kun kumpikin kihlakumppani on vastannut myöntävästi vihkijän hänelle tekemään kysymykseen, tahtooko hän mennä kihlakumppaninsa kanssa avioliittoon, vihkijä toteaa heidät aviopuolisoiksi.”

Avioliittolain 19 §:ssä todetaan, että vihkiminen on mitätön, jos se ei ole tapahtunut siten kuin avioliittolain 15 §:ssä säädetään. Vihkiminen on mitätön myös silloin, jos vihkimisen on toimittanut joku, jolla ei ole vihkimisoikeutta. Mitätön vihkiminen ei saa aikaan avioliittoon kytkettyjä oikeusvaikutuksia.

Avioliiton esteiden tutkinta sekä vihkijän velvollisuudet ja valvonta

Avioliittoa edeltää avioliiton esteiden tutkinta avioliittolain 3 luvun mukaisesti. Avioliiton esteistä säädetään avioliittolain 2 luvussa. Avioliiton esteitä ovat alaikäisyys (poikkeuksena oikeusministeriön myöntämä lupa), voimassa oleva avioliitto tai rekisteröity parisuhde, lähisukulaisuus sekä tietyt muut sukulaisuussuhteet.

Avioliiton esteet tutkii maistraatti tai se evankelis-luterilaisen kirkon tai ortodoksisen kirkkokunnan seurakunta, jonka jäseniä kihlakumppanit ovat tai toinen heistä on. Avioliiton esteiden tutkinnasta annetaan todistus, joka on toimitettava vihkijälle. Avioliittolain 18 §:n mukaan vihkimistä ei saa toimittaa, jos vihkijä tietää seikan, joka estää avioliiton. Vihkijän on ennen vihkimisen toimittamista varmistauduttava siitä, että avioliiton esteiden tutkinta on toimitettu asianmukaisesti.

Maistraatti myöntää vihkimisoikeuden ja valvoo vihkimisoikeuksien haltijoita. Muun muassa vihkimisoikeuden myöntämisen edellytyksistä sekä vihkijän velvollisuuksista ja vastuusta säädetään avioliittolaissa ja rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien osalta myös vihkimisoikeudesta annetusta

laissa (571/2008). Vihkimisoikeutta ei saa myöntää, jos on perusteltua aihetta epäillä, että se, jolle vihkimisoikeutta haetaan, on kykenemätön tai sopimaton toimimaan vihkijänä. Maistraatti voi myös peruuttaa myöntämänsä vihkioikeuden.

Avioliiton esteestä huolimatta solmittu avioliitto

Avioliiton esteitä koskevan 2 luvun säännösten noudattamatta jättäminen ei tee avioliitosta mitätöntä. Jos puolisot saavat solmittua avioliiton esteestä huolimatta, avioliitto on silti pätevä edellyttäen, että vihkiminen on tapahtunut em. 15 §:n mukaisesti ja vihkijällä on ollut oikeus toimittaa vihkiminen (ks. esim. HE 62/1986 vp s. 39-40 ja 45). Taustalla on ollut ajatus syntyneiden oikeussuhteiden suojaamisesta ja siitä, että vihkijän virheellinen toiminta ei saisi koitua vihittävien vahingoksi. Avioliiton mitätöityminen voisi nimittäin johtaa suojan tarpeessa olevan osapuolen kannalta avioeroa epäedullisempaan lopputulokseen.

Puolisot on kuitenkin 27 §:n mukaan tuomittava avioeroon ilman harkinta-aikaa, jos 1) puolisot ovat toisilleen sukua suoraan takenevassa ja etenevässä polvessa tai sisaruksia taikka puolisisaruksia (lähisukulaisuus); tai 2) avioliitto on solmittu jommankumman puolison aikaisemman avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen ollessa voimassa, eikä aikaisempi avioliitto tai rekisteröity parisuhde vielä ole purkautunut. Virallisen syyttäjän on näissä tapauksissa ajettava kannetta puolisoiden tuomitsemisesta avioeroon. Näissäkin tapauksissa avioliitto on pätevä, kunnes puolisot tuomitaan avioeroon.

Avioliiton mitätöinti ei ole avioliittolain nojalla mahdollista. Muissa kuin 27 §:n tarkoittamissa tapauksissa avioliitto jää päteväksi. Pätevä avioliitto voidaan purkaa vain avioerolla.

Oikeusministeriön kanta

Oikeusministeriön tiedossa ei ole vihkimisoikeuksien väärinkäyttötilanteita, eikä ministeriö pidä todennäköisenä tällaisten tilanteiden syntymistä myöskään vastaisuudessa edes siinä tapauksessa, että alaikäisten avioliitot mahdollistavasta poikkeuslupamenettelystä luovutaan. Vihkimisoikeuden peruuttamisoikeutta voidaan pitää varsin tehokkaana uhkana tällaisesta menettelystä.

Ministeriö ei pidä tarkoituksenmukaisena, että tällaisten lähinnä teoreettisten ongelmien eli vilpillisesti toimivien vihkijöiden vuoksi luotaisiin erillinen, avioliittolain peruslähtökohdista poikkeava mitätöimistä tai pätemättömyyttä koskeva sääntely. Siinä epätodennäköisessä tapauksessa, että tällaisia tilanteita lainmuutoksen seurauksena syntyisi, asiaa voitaisiin arvioida uudelleen.